

ეკატერინე კონტრიძე,
საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს
სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი

რეზიუმე

ურჩი ინტელიგენციის წინააღმდეგ ბრძოლა და მისი სამაგალითო დასჯა საბჭოთა ხელისუფლებისთვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანა იყო. განსაკუთრებული უსამართლობით გამოირჩეოდა გასული საუკუნის 30-იანი წლები. ტერორი შეეხო ყველას: მეცნიერებს, მწერლებს, პოეტებს, მხატვრებს, თეატრის მოღვაწეებს... ისტორიკოსები ამბობდნენ, რომ ქართული კინო რეპრესიებისგან ნაკლებად დაზარადა, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ არც ქართული კინო დარჩენიათ „სამაგალითო დასჯის“ გარეშე. 1937 წლის იანვარ-აგვისტოს თვეებში, „სახკინმრეწვში“ („სახელმწიფო კინომრეწველობა“, იგივე კინოსტუდია) უშიშროების სამსახურის მითითებით განხორციელდა პარტიული რევიზია-კონტროლი. „შეისწავლეს“ როგორც საბუღალტრო – საფინანსო ხარჯები, ასევე დამოუკიდებელი საწარმოების: კინოქრონიკის, მულტისტუდიისა და სასცენარო განყოფილების მუშაობა. შეაჩერეს ცალკეული ფილმების წარმოება, დაიკითხა სტუდიის რეჟისორები, განხორციელდა „იდეურად არასაიმედო ხალხის გამოაშკარავება და დასჯა“.

რევიზიის დასრულების შემდეგ, ყველაზე დიდი „მავნებლები და ხალხის მტრები“ – „სახკინმრეწვის“ დირექტორი, ამბროსი თითბერიძე და დირექტორის მოადგილე, ივანე კიკნაძე რევიზიის დაწყებისთანავე დააპატიმრეს...

„სახკინმრეწვის“ რევიზიის მასალები ეროვნული არქივის საცავებში, 12 საქალაქო იყო ქაოსურად გაფანტული. აქ იყო როგორც რევიზორთა დასკვნები, საბუღალტრო ანგარიშები, კრების ოქმები, ასევე ცალკეულ თანამშრომელთა წერილები, დაკითხვის სტენოგრაფიული ჩანაწერები და ასე შემდეგ. მოვლენებიდან ათეული წლები ისე გავიდა, რომ ქართულ კინოში ჩატარებული „იდეური წმენდის“ შესახებ ზუსტი ინფორმაცია და რეალური ფაქტები ბოლომდე საიდუმლოდ დარჩა. ისტორიას არასდროს, არსად და არავინ იხსენებდა, მაგრამ არქივში შემორჩენილმა ფურცლებმა კვალი ბოლომდე მაინც ვერ გააქრეს...

რეპრესირებული ქართული კინო

საკვანძო სიტყვები: ქართული კინო, რეპრესიები, კონტროლი, მსხვერპლი

ქართული ინტელიგენციის წინააღმდეგ ბრძოლა და მისი განადგურება საბჭოთა ხელისუფლების უმთავრესი ამოცანა იყო. ტერორი შეეხო ყველას: მეცნიერებს, მწერლებს, მსახიობებს, უბრალო ადამიანებს. ისტორიკოსები ამბობდნენ, რომ კინო რეპრესიებისგან ნაკლებად დაზარალებულია. ალბათ, იმიტომ, რომ მთავარი ფიგურები – კინორეჟისორები არ დაუტერიათ, თუმცა, ეროვნულ არქივში ნანახი დოკუმენტებიდან ირკვევა, რომ არც ქართული კინო დაუტოვებიათ დაუსჯელი.

საქართველოს ეროვნულ არქივში ინახება 1937 წელს „სახკინმრეწვში“ (კინოსტუდიაში) ჩატარებული „რევიზიის“ საბუთები. მასალები აკინძულია 12 საქალაქო და არათანმიმდევრობით, ქრონოლოგიისა და თემატიკის გარეშე, ერთმანეთში არეულია როგორც რევიზორთა დასკვნები, ისე ცალკეულ თანამშრომელთა წერილები, დაკითხვის სტენოგრაფიული ჩანაწერები, საბუღალტრო ანგარიშები, კრების ოქმები და ასე შემდეგ. ამ მასალის ხანგრძლივი დამუშავების შემდეგ შესაძლებელი გახდა დიდი ხნით მივიწყებული ამბის აღდგენა.

1937 წლის იანვარ-აგვისტოს თვეებში „სახკინმრეწვში“ უშიშროების სამსახურის ბრძანებით განხორციელდა პარტიული რევიზია-კონტროლი. მისი მიზანი იყო „საქართველოს „სახკინმრეწვის“ სისტემაში მავნებლების მხილება და შემდგომში მათი „სამაგალითო დასჯა“. ჩატარდა როგორც საბუღალტრო-საფინანსო ხარჯების კონტროლი, ასევე „სახკინმრეწვში“ შემავალი დამოუკიდებელი საწარმოების: კინოქრონიკის, მულტისტუდიისა და სასცენარო განყოფილების რევიზია-კონტროლი. შეაჩერეს ცალკეული ფილმების წარმოება, დაიკითხა სტუდიის რეჟისორები, განხორციელდა „იდურად არასაიმედო ხალხის გამოაშკარავება“ და პასუხისგებაში მიცემა.

მავნებლობის აღმოფხვრის მიზნით ჩატარებულ რევიზიას ათობით დამკვირვებელი ჰყავდა. ისინი პარალელურად „სწავლობდნენ სიტუაციას“ და ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად წერდნენ ანგარიშს.

არსებობდა პროგრამა, რომლის მიხედვითაც უნდა დაედგინათ „სახკინმრეწვის“ სისტემის მთელი მავნებლური სქემა. შეცდომებსა და დამნაშავეებს ეძებდნენ ყველგან და ყველაფერში. განსაკუთრებით აინტერესებდათ, „რა სახის მავნებლური საქმიანობა ჩაატარა დირექციამ, პროფ-ორგანიზაციებმა, პარტკომმა და კომკავშირულმა ორგანიზაციებმა; როგორი მუშაობა მიმდინარეობდა სტახანოვური მოძრაობის გაფართოების მიზნით; აწყობდნენ თუ არა სოცშეჯიბრებებს და როგორ ასრულებდნენ დამკვრელურ გეგმას; [...] და მოხდა თუ არა კონკრეტული დამნაშავეების გამოვლენა, დასჯა და ლიკვიდაცია?“¹

კინოსტუდიის მუშაობის სისტემა ასეთი იყო: მოსკოვიდან მოდიოდა თემატური გეგმა, რის მიხედვითაც იწერებოდა სცენარი. იდეურად „გამართულ“ სცენარებს, ისევე როგორც ფილმებს, სამხატვრო კოლეგიის წევრებთან ერთად, ამოწმებდნენ უშიშროების მაღალჩინოსნებიც. „სახკინმრეწვის“ მთავარი ცენზორი, უმეტეს შემთხვევაში, იყო ვსევოლოდ მერკულოვი, სახელმწიფო უშიშროების კომისარი, რომელიც თავადაც აბარებდა უმაღლეს ინსტანციებში ანგარიშებს კინოსტუდიის მუშაობის შესახებ. სცენარებიცა და ფილმებიც მუშაობის ყველა ეტაპზე იგზავნებოდა მოსკოვში. ფილმის რეჟისორისა და შემოქმედებითი ჯგუფის მოსაზრება სრულიად უგულებელყოფილი იყო...

რევიზია შეეხო წარმოებაში მყოფ ახალდასრულებულ ფილმებს: „ნარინჯის ველი“ (რეჟისორი ნიკოლოზ შენგელაია), „პირველი დღე“ (რეჟისორი ალექსანდრე თაყაიშვილი) „ქაჯეთი“ (რეჟისორი კოტე მიქაბერიძე), „არსენა“ (რეჟისორი მიხეილ ჭიაურელი), „დაკარგული სამოთხე“ (რეჟისორი დავით რონდელი), „მფრინავი მღებავი“ (რეჟისორი ლეო ესაკია), „დარიკო“ (რეჟისორი სიკო დოლიძე). ბუღალტერიიდან ამოიღეს ამ ფილმების ხარჯთაღრიცხვები და ეგრეთ წოდებული „გადაღების დღიურები“. ყველა ამ ფილმზე სათითაოდ დაიწერა რევიზორების უარყოფითი დასკვნები.

დახურეს და სრულად გაანადგურეს ფილმები: „ქალი სიმწვანეში“ (რეჟისორი გიორგი მაკაროვი, მთავარ როლში - სანდრო ჟორჟოლიანი), „კაკო ყაჩაღი“ (რეჟისორები - კოტე მიქაბერიძე

¹ საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური სახელმწიფო არქივი (შემდეგში სუიცსა), ფონდი 297, ანაწერი 1, საქმე 223.

და სიკო დოლიძე), „მეორე შესაკრები“ (რეჟისორი დავით რონდელი), „პერნის აჯანყება“ (რეჟისორი სიკო დოლიძე), „ნე-პასარან“ (რეჟისორი დავით რონდელი). ამ ფილმების კვალი საქართველოში აღარ არის...

მხოლოდ წლების შემდეგ გახდა შესაძლებელი ისეთი ფილმების დასრულება, როგორებიცაა: „აბესალომ და ეთერი“ (რეჟისორი ლეო ესაკია, ეკრანებზე გავიდა 1966 წელს), „სამშობლო“ (რეჟისორი ნიკოლოზ შენგელაია, ეკრანებზე გავიდა 1939 წელს), „გლახის ნაამბობი“ (რეჟისორი ლეო ესაკია, ეკრანებზე გავიდა 1961 წელს), „მამლუქი“ (რეჟისორი დავით რონდელი, ეკრანებზე გავიდა 1959 წელს).

უშიშროების რევიზორებმა განსაკუთრებით „ყურადღებით“ შეისწავლეს კინოქრონიკისა და მულტისტუდიის განყოფილებები. კინოქრონიკის განყოფილება წარმოადგენდა „სახკინმრეწვის“ დამოუკიდებელ საწარმოს, რომლის დირექტორი იყო მარკ რიჟი. მოსკოვიდან, „საბჭოთა კინოქრონიკის“ დაკვეთით, აქ იღებდნენ წინასწარ მკაცრად განსაზღვრულ სიუჟეტებსა და ყოველწლიური კინოჟურნალებს. ფინანსური ხარჯებიც ასევე კვარტალურად აღირიცხებოდა და მოსკოვში იგზავნებოდა. მიუხედავად ამისა, რევიზიის დასკვნაში წერია: „ძველი ხელმძღვანელობის – ხალხის მტრების დროს კინოქრონიკა იყო გადაქცეული პრახადნოი დვორად. არ ჰქონდათ თემატური გეგმა, არ ჰქონდათ ცალკეულ სიუჟეტებზე შედგენილი ხარჯთაღრიცხვა, კადრების გამოყენება იყო ყოვლად დამახინჯებული, პროდუქცია გამოდიოდა ძალზე დაგვიანებით, ხარისხი იყო ძალზე დაბალი“.²

საქართველოს „სახკინმრეწვის“ კინოქრონიკის განყოფილების დირექტორი სამსახურიდან გაათავისუფლეს, ხოლო მისი საქმე პროკურატურას გადასცეს.³ მულტისტუდია ყველაზე ახალშექმნილი და მცირეუბიუჯეტოანი განყოფილება იყო. წლების განმავლობაში მას არ გააჩნდა არც ცალკე შენობა, არც სამუშაო ინვენტარი, არც აპარატურის სრული კომპლექტი. არ ჰყავდა არც მუდმივი სცენარისტები და მხატვრები. სტუდია საჭირო მასალებით იშვიათად მარაგდებოდა. მულტისტუდიას ხელმძღვანელობდა მი-

² სუიცსა, ფონდი 297, ანაწერი 1, საქმე 131.

³ ინფორმაციას მარკ რიჟის შესახებ ვერსად მივაკვლიე. შესაძლებელია, ეტაპით რუსეთში გადაიყვანეს და იქ დახვრიტეს.

ხეილ ბურსუკი. სტუდიის შესახებაც რევიზორებმა დაწერეს ვრცელი და უარყოფითი დასკვნა, სადაც ვკითხულობთ: „დაშვებული შეცდომის ერთადერთი ახსნაა ის, რომ „სახკინმრეწვი“ იბრძოდა მულტისტუდიის ხარჯზე სახელმწიფოსაგან მიეღო დამატებითი თანხები. ხელმძღვანელობა არ ცდილობს სახელმწიფოს გაუმხილოს მუშაობის ხარვეზები“.⁴ მიხეილ ბურსუკი სამსახურიდან გაათავისუფლეს და მისი საქმე პროკურატურას გადაეცა.⁵

„სახკინმრეწვის“ ტექნიკური განყოფილებების დარღვევების ჩამონათვალში ვკითხულობთ: „მუშაობის სტრუქტურა არ არის აგებული პარტიისა და მთავრობის მოთხოვნების საფუძველზე. ადგილი აქვს აპარატის მოწყვეტას წარმოებისაგან. კოპირ-ფაბრიკები სისტემატურად აკეთებენ წუნს. ამაზე ლაბორატორიის გამგემ კონტრრევოლუციურ-ფაშისტური პასუხი მოგვცა: „საწყალი მუშა ისედაც დაჩაგრულია მცირე ხელფასით და ჩვენ კიდევ როგორ უნდა დავსაჯოთ!“.⁶

„სტუდიაში უმნიშვნელოვანესი შრომის სოციალისტური ფორმები, როგორიცაა სოცშეჯიბრება და დამკვრელობა - სრულიად მივიწყებულია. ამ საკითხზე დირექციას და პარტ-კომკავშირის ორგანიზაციებს აშკარა ოპორტუნისტული დამოკიდებულება აქვთ. „სახკინმრეწვი“ სტახანოვური მუშაობის გაძლიერებისათვის და სტახანოველთა არმიის ზრდის მიმართულებით არავითარი მუშაობა არ წარმოებს. ამხანაგმა მაზიაშვილმა, რომელიც თვალთმაქცური გეგმის შედგენის ხელშემწყობია, სტახანოვური შეჯიბრებების შესახებ განგვიცხადა - „ჩვენ ვმუშაობთ მხატვრულ ფილმებზე, იქ ხელოვნების უნარზეა დამოკიდებული მუშაობა. ვინც ნიჭს გამოაჩენს, სურათიც კარგი იქნება. სტახანოვური მოძრაობის გატარება იქ არ შეიძლებაო“.⁷

„სახკინმრეწვის“ სისტემაში კონკრეტულ ორგანიზებულ მავნებლურ საქმიანობაში, თანხების გაფლანგვაში, ფინანსურ დარღვევასა და დატაცებაში გამოვლინდნენ: ამბროსი თითბერიძე,⁸

⁴ სუიცსა, ფონდი 297, ანაწერი 1, საქმე 1344.

⁵ ინფორმაციას მიხეილ ბურსუკის შესახებ ვერსად მივაკვლიე. შესაძლებელია, ეტაპით რუსეთში გადაიყვანეს და იქ დახვრიტეს.

⁶ სუიცსა, ფონდი 297, ანაწერი 1, საქმე 1344.

⁷ იქვე.

⁸ თითბერიძე ამბროსი სიმონის ძე, დაბადებული 1901 წელს. „სახკინმრეწვის“ დირექტორი, წარსულში - ახალგაზრდა სოციალ-ფედერალისტთა პარტიის

ივანე კიკნაძე⁹, ერასტი ხაჩიძე¹⁰ და მიხეილ კალატოზოვი.¹¹

„სახკინმრეწვის“ დირექტორი, ამბროსი თითბერიძე, იყო მემარჯვენე ორგანიზაციის წევრი, ეწეოდა ძირგამომთხრელ საქმიანობას, იბირებდა ახალ წევრებს ორგანიზაციაში, ფლანგავდა და ითვისებდა სახელმწიფო ქონებას“. შინსახკომის მე-4 განყოფილების სამეულის: გოგლიძე-ტალახაძე-მოროზოვის გადაწყვეტილებით, მას მიესაჯა 58-7, 58-11, 114, 122 მუხლი, რაც პირადი ქონების კონფისკაცია და სასჯელის უმაღლეს ზომა - დახვრეტაა. განაჩენი სისრულეში მოიყვანეს 1937 წლის 12 დეკემბერს.¹²

დირექტორის მოადგილე ივანე კიკნაძე იყო მემარჯვენე ორგანიზაციის წევრი, შინსახკომის მე-5 განყოფილების სამხედრო კოლეგიისგან (მატულევიჩი, ზარიანოვი, ჟიგური, კოსტიუშკო) მას მიესაჯა 58-8, 58-11 მუხლი, რაც სასჯელის უმაღლესი ზომა - დახვრეტაა. განაჩენი სისრულეში მოიყვანეს 1937 წლის 1-ელ ოქტომბერს.¹³

განაჩენის აღსრულების შემდეგ უშიშროების თანამშრომლებმა კინორეჟისორი ლეო ესაკიაც დაკითხეს. რეჟისორმა ასეთი ჩვენება მისცა: „ხალხის მტრების მოხსნისა და მათი იზოლაციის შემდეგ, რა თქმა უნდა, ვგრძნობთ ერთგვარ კმაყოფილებასა და ენთუზიამს, ხასიათი კარგი გვაქვს. ჩვენ თავს ვგრძნობთ ათასჯერ უკეთესად, ვიდრე აქამდე! ...ჩვენ არა მარტო უნდა აღმოვფხვრათ მომავალშიც მავნებლობა, ასევე უფრო ორგანიზებულად უნდა ვიმუშაოთ კადრებთან. უნდა მივიღოთ ყოვლად რადიკალური ზომები!“¹⁴

მას შემდეგ, რაც „სახკინმრეწვში“ „სამართლიანობა აღდგა“ და სტუდია „ხალხის მტრებისაგან“ საბოლოოდ განთავისუფლდა, 1937 წლის 22-23 ნოემბერს შედგა „სახკინმრეწვში“ მომუშავეთა და დასაქმებულთა საერთო კრება, რომელსაც ხელმძღვანელობ-

წევრი. სკკპ(ბ)-ს წევრი 1925 წლიდან. დახვრიტეს 12/12/1937 წელს.

⁹ კიკნაძე ივანე გიორგის ძე, დაბადების წელი - 1907. „სახკინმრეწვის“ დირექტორის მოადგილე. სკკპ(ბ)-ს წევრი 1928 წლიდან. დახვრიტეს 04/30/1938 წელს.

¹⁰ ერასტი ხაჩიძე - წლების განმავლობაში მუშაობდა „სახკინმრეწვის“ დირექტორის მოადგილის მოვალეობაზე. შემთხვევით გადაურჩა სასჯელს.

¹¹ მიხეილ კალატოზოვი (კალატოზიშვილი) 1936 წელს ასრულებდა „სახკინმრეწვის“ დირექტორის მოვალეობას. რევიზიის შემოსვლისთანავე საქართველო დატოვა და რუსეთში გაიქცა.

¹² საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს აკადემიის არქივი (შემდეგში - შსს აკადემიის არქივი), რეპრესიების მსხვერპლთა მონაცემთა ბაზა.

¹³ შსს აკადემიის არქივი, რეპრესიების მსხვერპლთა მონაცემთა ბაზა.

¹⁴ სცსა, ფონდი 297, ანაწერი 1, საქმე 1344.

და კინორეჟისორი სიკო დოლიძე. კრებაზე საჯაროდ განიხილეს „სახკინმრეწვის“ მდგომარეობა, დაგმეს „ხალხის მტრების საქციელი და გამომჟღავნეს მათი კუდები“.

„ამხ. ესაკია - „სახკინმრეწვი“ გაჭედილია ხალხის მტრებით და ჩვენ უნდა გავწმინდოთ აქაურობა! აქ ჯერ კიდევ ბევრია იმ ნაძირლების კუდები, რომლებიც წამლავენ პატიოსან ადამიანებს და შეცდომაში შეჭყავთ მმართველი ორგანოები!აქ ბრძოლა სიკვდილამდეა!!! ჯანმრთელებმა უნდა დავასამართოთ ავადმყოფები და უვარგისები!!!

...ხალხის მტრები უკვე თავის ადგილზე არიან, მაგრამ მათი კუდები ხელს შეგვიშლიან ჩვენ, ცილს გვწამებენ ჩვენ, პატიოსან ადამიანებს, მაგრამ ჩვენ ვიცით, რომ პატიოსანი ადამიანები ხელუხლებელი იქნებიან! ასე თქვა ლავრენტი პავლოვიჩმა! ჩვენ ძალიან მჭიდროდ უნდა გავერთიანდეთ მის გარშემო და კინოფაბრიკა მივიყვანოთ ახალ გამარჯვებამდე!!! გაუმარჯოს კომუნისტურ პარტიას და მის ბელადს, ამხანაგ სტალინს!“¹⁵

„სახკინმრეწვის“ რევიზიის საბუთებში მართლაც დევს თანამშრომელთა გრძელი სიები, რომლებზეც პროკურატურაში საქმეებია აღძრული. ძნელია გავიგოთ, ვინ მართლა იყო დაპატიმრებული და ვინ გადაურჩა უსამართლო ტერორს. ერთი კი ცხადია, უშიშროების რევიზიის დასრულების შემდეგ, „სახკინმრეწვში“ მხოლოდ დაბეჩავებული და მორჩილი ხალხი მუშაობდა...

რატომღაც მგონია, რომ „სახკინმრეწვის“ რეპრესიების სრული დოკუმენტები კიდევ სხვაგან, დღემდე „ტაბუდადებულ დოკუმენტებთან“ ერთად ინახება... მგონია, რომ ჩემი ნაპოვნი ეს საქალაქდებები, ოდესღაც, ვიღაცის არათანამიმდევრულად, სახელდახელოდ შეკრული და შეგნებულად მივიწყებული - რომელიც შემთხვევით გადარჩა.

„სახკინმრეწვის“ რევიზიის ამბავი, სინამდვილეში ხომ მთელი ეპოქის უბედურების მატარებელია. უცნაურია, ამ მოვლენებიდან ათეული წლები ისე გავიდა, ამის შესახებ ზუსტი ინფორმაცია და რეალური ფაქტები ბოლომდე გასაიდუმლოებული დარჩა.

ქართველმა კინემატოგრაფისტებმა ამ თემაზე ხმამაღლა ლაპარაკი ვერ შეძლეს (ან არ მოინდომეს). ისტორიას არასდროს,

¹⁵ სცსა, ფონდი 297, ანაწერი 1, საქმე 1344.

არსად და არავინ ახსენებდა, არავის უყვებოდნენ, მაგრამ შემთხვევით გადარჩენილმა ფურცლებმა სასტიკი დანაშაულის კვალი ბოლომდე მაინც ვერ გააქრო.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური სახელმწიფო არქივი (შემდეგში სუიცსა), ფონდი 297, ანაწერი 1, საქმე 223.
- სუიცსა, ფონდი 297, ანაწერი 1, საქმე 131.
- სუიცსა, ფონდი 297, ანაწერი 1, საქმე 1344.
- საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს აკადემიის არქივი (შემდეგში - შსს აკადემიის არქივი), რეპრესიების მსხვერპლთა მონაცემთა ბაზა.

FILM STUDIES

Ekaterine Kontridze,
PhD in Film Studies, film historian and critic,
Shota Rustaveli Theatre and Film Georgia State University

REPRESSED GEORGIAN CINEMA

Keywords: *Georgian cinema, repressions, control, victims*

Abstract

Fighting the rebellious intelligentsia and punishing them exemplarily has always been one of the most important tasks for the Soviet authorities. The 30s of the last century were marked by special injustice. Terror affected everyone: scientists, writers, poets, artists, theater figures... Historians say that Georgian cinema has suffered less from repression, but documents in the National Archives show that Georgian cinema has not been left without exemplary punishment. In January–August 1937, a party audit was carried out in the state film industry at the behest of the Security Service. The control of accounting and financial expenses was carried out, as well as the audit control of the independent enterprises included in the state film industry: Kino Chronicle, Animation Studio, and Screenwriting Department. The production of certain films was stopped, the studio directors were interrogated, „ideologically unreliable people were exposed“ and punished.

After the audit, the biggest «pests and enemies of the people» – Ambrosi Titberidze, Director of the State film Industry, and Ivane Kiknadze, Deputy Director, were arrested immediately after the audit...

I found these revision materials in the National Archives completely by accident. They were scattered in 12 folders, without chronology or thematic direction. There were both auditors' conclusions, accounting reports, meeting minutes, as well as letters

from individual employees, shorthand records of interrogations, and so on. Decades after the events, the exact information and real facts about the „ideological cleansing“ in the State film industry remained a secret. The story was never told anywhere, nobody and no one was told, but the pages left in the archive could not disappear completely...